

**Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός
Προσχεδίων με θέμα:
«Ανάδειξη και επανάχρηση Δυτικών Νεωρίων
και ευρύτερου περιβάλλοντος χώρου»
Ηράκλειο**

Αρχιτέκτων Δημήτρης ΤΣΑΚΑΛΑΚΗΣ

Συνεργάτες:

**Γεώργ.-Σπ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Φοιτητής Αρχιτεκτονικής
Γεώργιος ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ, Φοιτητής Αρχιτεκτονικής**

Η πρόταση απέσπασε το τρίτο Βραβείο της Επιτροπής

Ο δημόσιος χώρος

Η πόλη του Ηρακλείου είχε στραμμένη την πλάτη στην θάλασσα και το λιμάνι για πολλά χρόνια. Τώρα τελευταία γίνονται προσπάθειες επανάκτησης και αξιοποίησης του θαλάσσιου μετώπου, το οποίο παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία χαρακτηριστικών και ποιοτήτων, από τον Εμπορικό Λιμένα, ανατολικά, έως το Παγκρήτιο Στάδιο, δυτικά.

Η περιοχή επέμβασης, εκτός από την εμφανή της εγκατάλειψη, παρουσιάζει επίσης αρκετά συμπτώματα αστικής παθολογίας: Την συνύπαρξη πολλών ετερόκλητων στοιχείων, όπως σπαράγματα μνημείων (ανατολικά και δυτικά νεώρια, βυζαντινά και ενετικά τείχη), παλαιότερα και νεότερα κτήρια διαφορετικής αρχιτεκτονικής αξίας, καθώς και την ύπαρξη αδιαμόρφωτων δημόσιων χώρων και μιας υπερδιαστασιολογημένης παραλιακής αρτηρίας με συνεχή ροή

αυτοκινήτων. Πιο πέρα, το ενετικό φρούριο Κούλες, άλλοτε κυρίαρχο στοιχείο του λιμανιού, τώρα ανταγωνίζεται με τα πλωτά μνημεία της σύγχρονης ναυπηγικής, τα μεγάλα επιβατικά πλοία.

Η πρόταση επιχειρεί, με μια σειρά επεμβάσεων, την αναδιάταξη του δημόσιου χώρου και τον επαναπροσδιορισμό του, ως κυρίαρχου στοιχείου της αστικότητας και παράγοντα ζωτικής σημασίας για την καθημερινότητα των κατοίκων. Η επανάκτηση του δημόσιου χώρου είναι η τελευταία ευκαιρία για την δημιουργία χωρικών σχέσεων και συνδέσεων μέσα στον κατά τα άλλα ετερόκλητο αστικό ιστό.

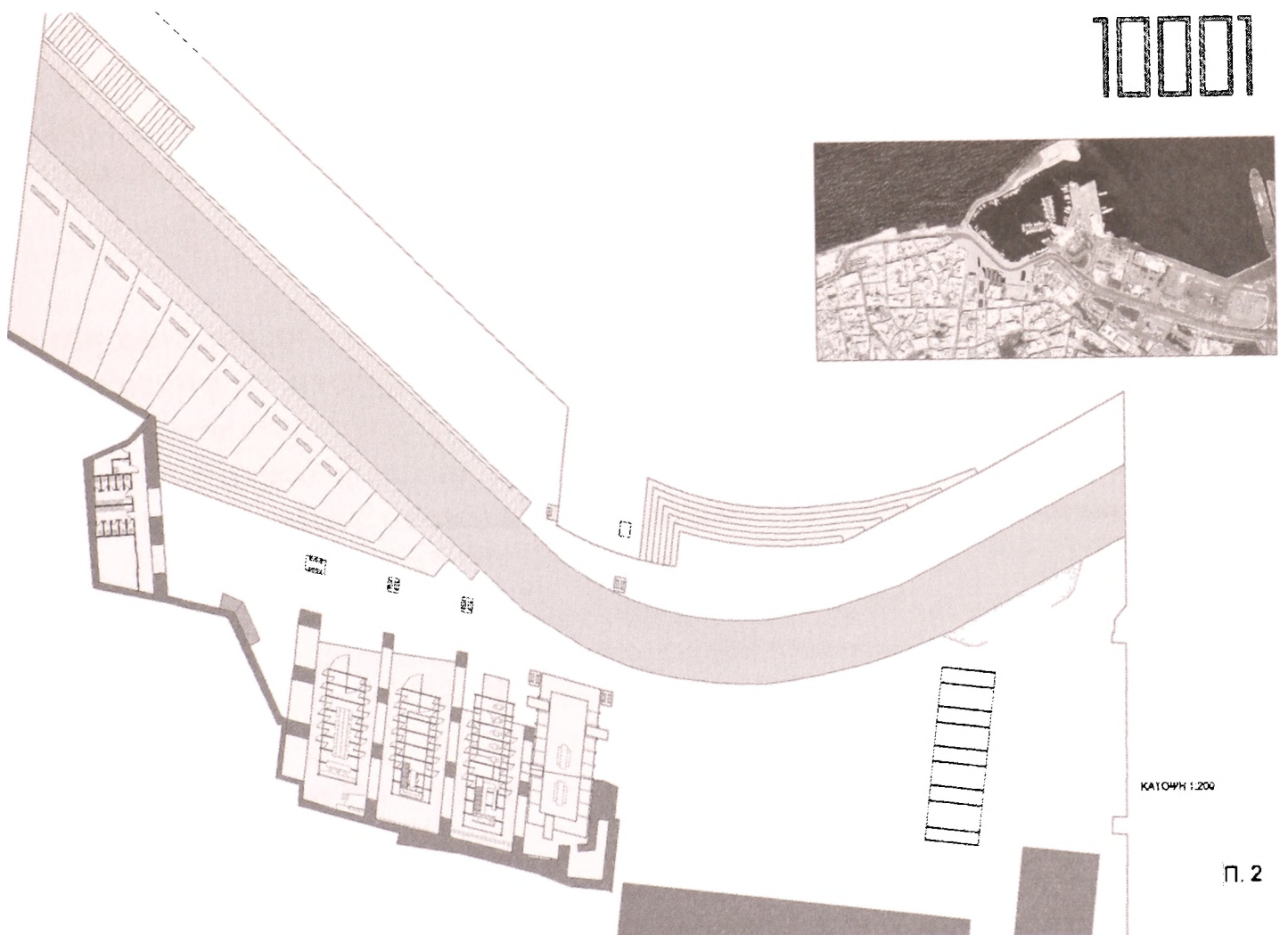
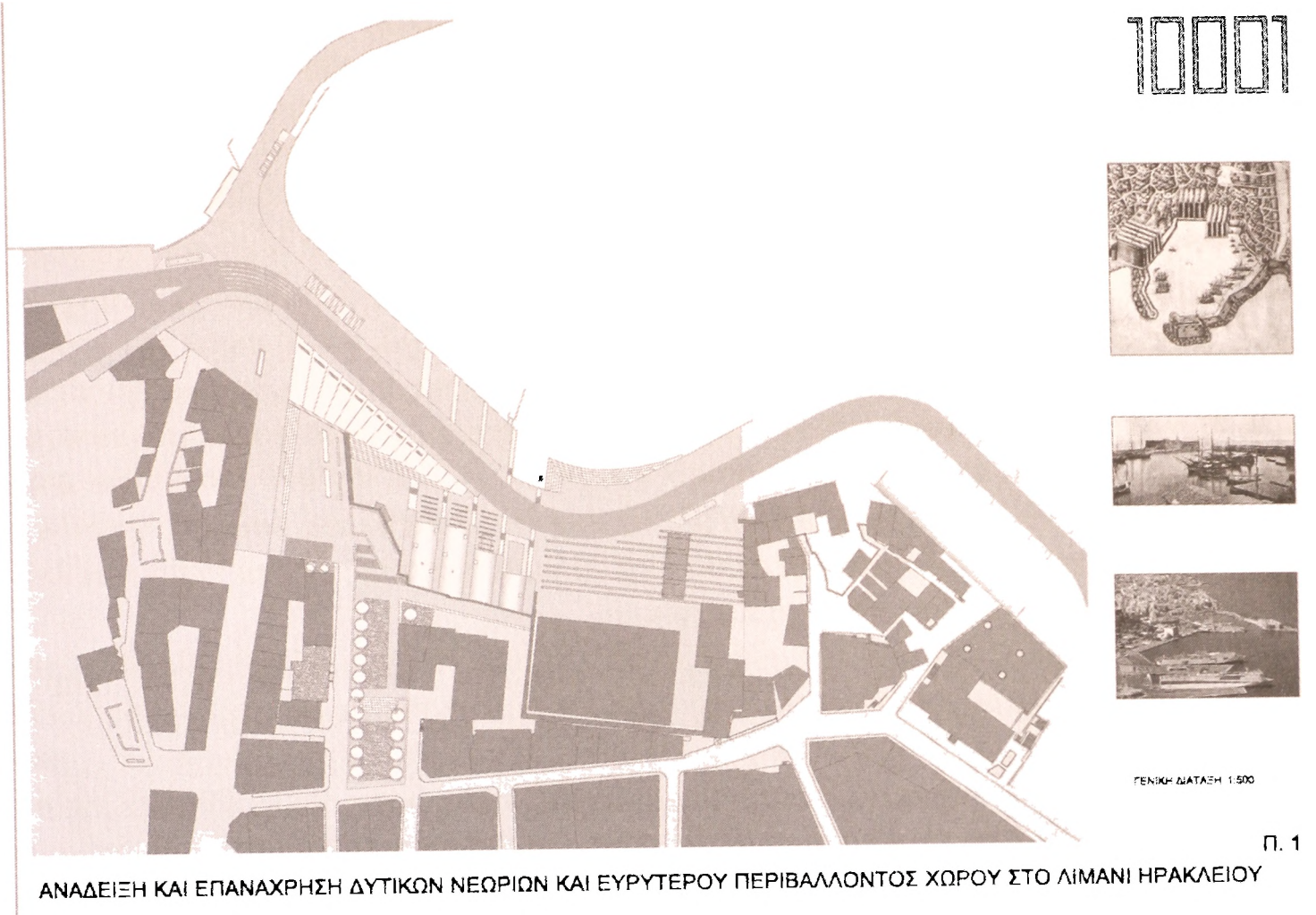
Η οδός 25^{ης} Αυγούστου αποτελούσε ανέκαθεν έναν σημαντικό συνδετικό άξονα του κέντρου της πόλης με το Παλιό Λιμάνι. Κατά μήκος της βρίσκονται σημαντικά μνημεία, όπως η Λότζια και ο ναός του Αγίου Τίτου, με την εξαιρετική πλατεία. Η πεζοδρομήσή της έχει ενισχύσει αυτόν τον ρόλο, όμως η κατάληξή της στην πλατεία 18 Άγγλων, έναν κυκλικό κυκλοφοριακό κόμβο χωρίς λόγο ύπαρξης, απογοητεύει τον περιπατητή.

Η πλατεία αυτή διαμορφώνεται σε πραγματική πλατεία, με τα αυτοκίνητα να καταλαμβάνουν τον λιγότερο απαιτούμενο χώρο και ο υπόλοιπος να παραχωρείται στους πεζούς. Το πέρασμα απέναντι, προς τον Κούλε, γίνεται με διαμόρφωση υποχρεωτικής διάβασης πεζών στην στάθμη του πεζοδρομίου/πλατείας και όχι του οδοστρώματος, μια άμεση λύση η οποία έχει ήδη χρησιμοποιηθεί στις διαμορφώσεις που έχουν υλοποιηθεί δυτικότερα.

Αντικείμενο συζήτησης μπορεί να αποτελέσουν πιο πολύπλοκες και δαπανηρές λύσεις, όπως η βύθιση του δρόμου ή η βύθιση τμήματος της πλατείας, για την δημιουργία διάβασης πεζών κάτω από τον δρόμο.

Στην πλατεία 18 Άγγλων μπορεί να φτάσει κανείς εναλλακτικά, διασχίζοντας μια σειρά δημόσιων χώρων που ξεκινούν από την πλατεία Κυριακάκη. Ο υπάρχων υπαίθριος χώρος στάθμευσης γίνεται υπόγειος και πάνω από αυτόν διαμορφώνεται ένας κήπος που κοιτάζει την θάλασσα. Ο κήπος αυτός δημιουργεί, μαζί με την νέα διαμόρφωση της πλατείας Κυριακάκη, έναν ενιαίο χώρο αστικού πρασίνου, που λείπει από την περιοχή. Τμήμα της δόμησης της συγκεκριμένης ιδιοκτησίας μπορεί να υλοποιηθεί για να καλύψει την τυφλή μεσοτοιχία, της αξιοπρεπούς, κατά τα άλλα, πολυκατοικίας, συμπληρώνοντας έτσι το μέτωπο του οικοδομικού τετραγώνου από την πλευρά του κήπου. Ο κήπος καταλήγει σε ένα *belvedere* με θέα το Παλιό Λιμάνι. Λίγο πριν, μια πλατιά σκάλα οδηγεί στον επόμενο διαμορφωμένο χώρο, παράπλευρα στην οδό 25^{ης} Αυγούστου, με στοιχεία σκίασης και νερού.

Μετά τον χώρο αυτό, ανατολικά της πλατείας 18 Άγγλων, ξεκινά η μεγάλη σκάλα, η οποία καλύπτει την υψομετρική διαφορά, ακολουθώντας την κλίση του δρόμου, για να καταλήξει στον χώρο προστά από τα νεώρια, δίνοντας την δυνατότητα αργής κίνησης στον περιπατητή, καθώς και μια *sequence* διαφοροποιούμενης υψομετρικά προοπτικής προς το μνημείο. Τα πλατύσκαλα έχουν ικανό μέγεθος, 4-7 μέτρα, ώστε να δημιουργούν χώρους στάσης με παγκάκι και

κατασκευάζονται από πλάκες αγνάριστου γκρι γρανίτη. Η σκάλα, ένας στιβαρός όγκος, ήπιας όμως παρουσίας, αποτελεί ένα στοιχείο μεγάλης αστικής κλίμακας, αντάξιο εκείνης των νεωρίων.

Στον χώρο μπροστά από τα νεώρια, λωρίδες με πέτρα άλλου χρώματος, από εκείνο της μεγάλης σκάλας, αντιστοιχούν στις προβολές των τοίχων των νεωρίων που κατεδαφίστηκαν. Στα σημεία έδρασης των τόξων υπάρχουν εξάρσεις που γίνονται παγκάκια. Μια εσοχή στον λιμενοβραχίονα επιτρέπει στο ίχνος του πρώτου από ανατολικά νεωρίου να βρεθεί στο νερό, όπως κατά την εποχή της λειτουργίας των νεωρίων. Το ίχνος αυτό αναπτύσσεται στο αρχικό του ύψος και σε πλάτος μισού τόξου. Ακολουθεί την ακριβή γεωμετρία του νεωρίου, όμως δεν πρόκειται για αναπαράσταση, αλλά για ένα σύγχρονο «γλυπτό», από διάτρητο αλουμίνιο και φως, με ιστορική μνήμη. Ανατολικά του «γλυπτού», ο λιμενοβραχίονας διαμορφώνεται σε σκάλα που καταλήγει στο νερό και λειτουργεί αντιστικτικά με την μεγάλη σκάλα.

Ο χώρος ανατολικά των νεωρίων, μπροστά από το παλιό Τελωνείο, διαμορφώνεται σε άλλη μία πλατεία, που συνδέει τα δύο συγκροτήματα, ανατολικών και δυτικών νεωρίων. Μέρος του χώρου καλύπτεται με στέγαστρο, για την παροχή σκιάς, και παγκάκια. Επίσης, διαμορφώνεται χώρος σε εσοχή, για στάση λεωφορείου. Θεωρούμε σημαντικό για την «βιωσιμότητα» αυτών των χώρων την αλλαγή της χρήσης των κτηρίων της Περιφέρειας και του παλιού Τελωνείου, προκειμένου να δημιουργηθεί μία θεματική ενότητα πολιτισμικού ενδιαφέροντος και αναψυχής, από τα ανατολικά νεώρια έως το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Με την προϋπόθεση αυτή, θα είχε ενδιαφέρον και η αξιοποίηση του δώματος του παλιού Τελωνείου, ως μια υπερυψωμένη πλατεία και ως ένας ενδιαμέσος χώρος στάσης και σύνδεσης με την οδό Επιμενίδου και την περιοχή του Λαβυρίνθου.

Τα νεώρια

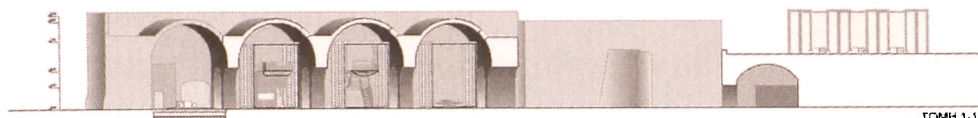
Παρ' ότι κατακερματισμένα, τα νεώρια διατηρούν μια έντονη αλλά και αιγιματική παρουσία, η οποία προτρέπει τον παρατηρητή να φανταστεί τα πλοία μέσα σε αυτά, όπως τότε που νεώρια και πλοία αποτελούσαν ένα αναπόσπαστο δίδυμο. Η ιδέα της επέμβασης στηρίζεται σε αυτήν ακριβώς την σχέση, με ένα νέο αντικείμενο να τοποθετείται, όπως άλλοτε το πλοίο, μέσα σε κάθε νεώριο. Η μορφή του αντικειμένου αυτού δανείζεται από τα χαρακτηριστικά και την εικονογραφία της σύγχρονης ναυτιλίας και των λιμανιών, όπου κυριαρχεί το container. Η κατασκευαστική του, όμως, λογική ακολουθεί αυτή του πλοίου, του σκαριού, του επαναλαμβανόμενου σκελετού. Όσο για το πλοίο, ως μορφή, επανέρχεται αποσπασματικά στα σχήματα των αιωρούμενων παταριών.

Τα πλαίσια κατασκευάζονται ως σύνθετη διατομή από λάμες χάλυβα Corten, ένα κράμα το οποίο, με τον χρόνο, δημιουργεί ένα λεπτό στρώμα σκουριάς που σταθεροποιείται και, στην συνέχεια, προστατεύει, χωρίς να απαιτείται άλλη συντήρηση ή βαφή. Η υφή και το χρώμα της επιτηδευμένης αυτής σκου-

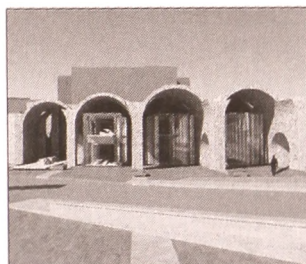
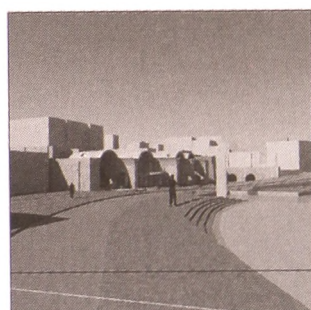
10001

ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ 1-1

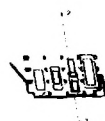

Π. 3

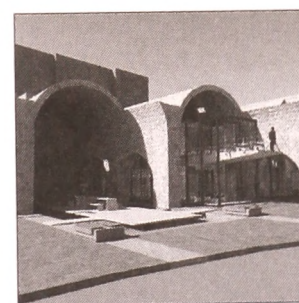
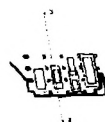
10001

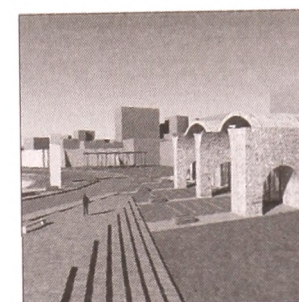
ΤΟΜΗ 2-2

ΤΟΜΗ 3-3

ΤΟΜΗ 4-4

ΒΟΡΕΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

Π. 4

ριάς συνάδει με τον χαρακτήρα των νεωρίων τόσο θεματικά όσο και αισθητικά. Ο σκελετός κλείνει ως όγκος με τα δευτερεύοντα πλαίσια των υαλοστασίων, που εξασφαλίζουν την διακριτική παρουσία της κατασκευής, καθώς και την συνεχή θέαση του κελύφους των νεωρίων. Εκτός από δύο διαστήματα σε κάθε πλευρά, που παραμένουν κλειστά, ώστε να παρέχουν την απαραίτητη σταθερότητα και ακαμψία τού φορέα, τα υπόλοιπα ανοίγουν με κεντρικό άξονα περιστροφής έτσι, ώστε κατά το μεγαλύτερο διάστημα τής λειτουργίας τους να επιτρέπουν και την εγκάρσια κίνηση από το ένα τμήμα στο άλλο. Όταν αυτά απαιτείται να παραμένουν κλειστά, οι χώροι μπορούν να ενωθούν με πρόσθετα εγκάρσια πλαίσια υαλοστασίων, που θα επιτρέπουν την εσωτερική κίνηση, μέσα από τις καμάρες. Το ξύλο, το παραδοσιακό υλικό της ναυπηγικής, εμφανίζεται ως δάπεδο. Τα παραπάνω στοιχεία, το διάφανο container, ο σκελετός-σκαρί, το τμήμα πλοίου, η σκουριά, το ξύλο, προσφέρονται για πολλαπλές αναγνώσεις και αποτελούν μια διακριτική, απολύτως αναστρέψιμη, ευέλικτη και με σεβασμό προς το κέλυφος επέμβαση.

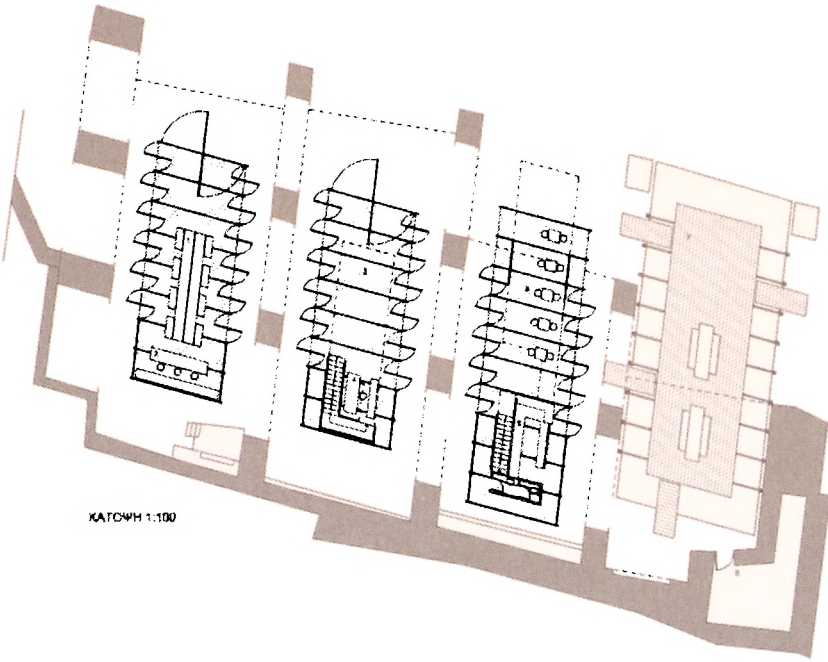
Τα αντικείμενα, στα πλαίσια της διακριτικής τους παρουσίας, δεν εκτείνονται σε όλο το μήκος του κάθε νεωρίου, προκειμένου να επιτρέπουν την εγκάρσια κίνηση διαμέσου της πρώτης σειράς των τόξων. Η προσθετική κατασκευαστική τους λογική επιτρέπει την εύκολη επέκτασή τους, όταν αυτή απαιτηθεί.

Στο πρώτο, από δυτικά, νεώριο προβλέπεται η δημιουργία χώρου υποδοχής επισκεπτών, που περιλαμβάνει κέντρο πληροφόρησης και ενημέρωσης, καθώς και εκδοτήριο εισιτηρίων εκδηλώσεων. Στον χώρο αυτόν, η πληροφορία μπορεί να παρέχεται στην τυπική, έντυπη μορφή της, αλλά και ηλεκτρονικά. Στο μεγάλο τραπέζι με ενσωματωμένα καθίσματα, που θυμίζει κωπήλατη λέμβο, υπάρχουν υπολογιστές που συνδέονται με τράπεζα πληροφοριών (server), όπου ο επισκέπτης μπορεί να αναζητήσει οτιδήποτε τον ενδιαφέρει σχετικά με την πόλη. Επιπλέον, ανοιχτό ασύρματο δίκτυο τροφοδοτεί με πληροφορία όλο τον χώρο έξω από τα νεώρια έτσι, ώστε ο επισκέπτης με τον δικό του φορητό υπολογιστή να μπορεί να συνδεθεί ακόμη και όταν το κέντρο είναι κλειστό ή γεμάτο.

Το δεύτερο νεώριο παρέχει δυνατότητες εκθεσιακού χώρου σε δύο επίπεδα, καθώς και χώρο για γραφείο. Τα εκθέματα μπορούν να αναρτηθούν σε επιφάνειες που προσαρμόζονται στα πλαίσια πλήρωσης ή και σε πάνελ που διατάσσονται στον χώρο. Στον όροφο/πατάρι, τα εκθέματα αναρτώνται από τα ίδια συρματόσχοινα που συγκρατούν το δάπεδο του παταριού.

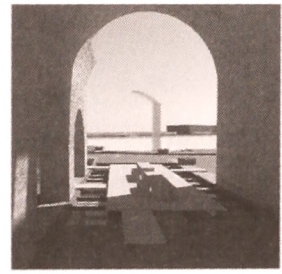
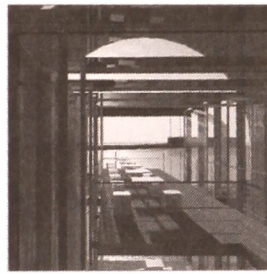
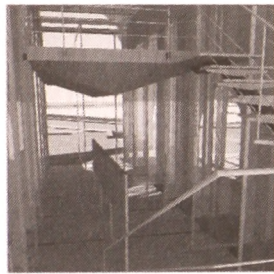
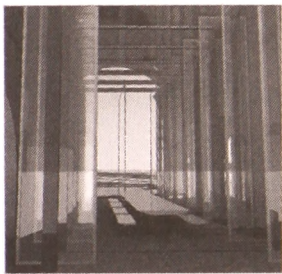
Ο εκθεσιακός χώρος μπορεί να επεκταθεί και στο τρίτο νεώριο, όπου υπάρχει café με παρασκευαστήριο και δύο WC. Εδώ, το δάπεδο τού ορόφου/παταριού προεξέχει από το περίγραμμα και δημιουργεί έναν ιδιαίτερο χώρο θέασης του λιμανιού. Το café/εκθεσιακός χώρος μπορεί να αποτελέσει έναν τόπο πολιτισμικής όσμωσης ανάμεσα στους επισκέπτες και τους κατοίκους της πόλης, έναν πόλο έλξης που θα συμβάλλει ουσιαστικά στην παραμονή κόσμου στον ευρύτερο χώρο.

10001

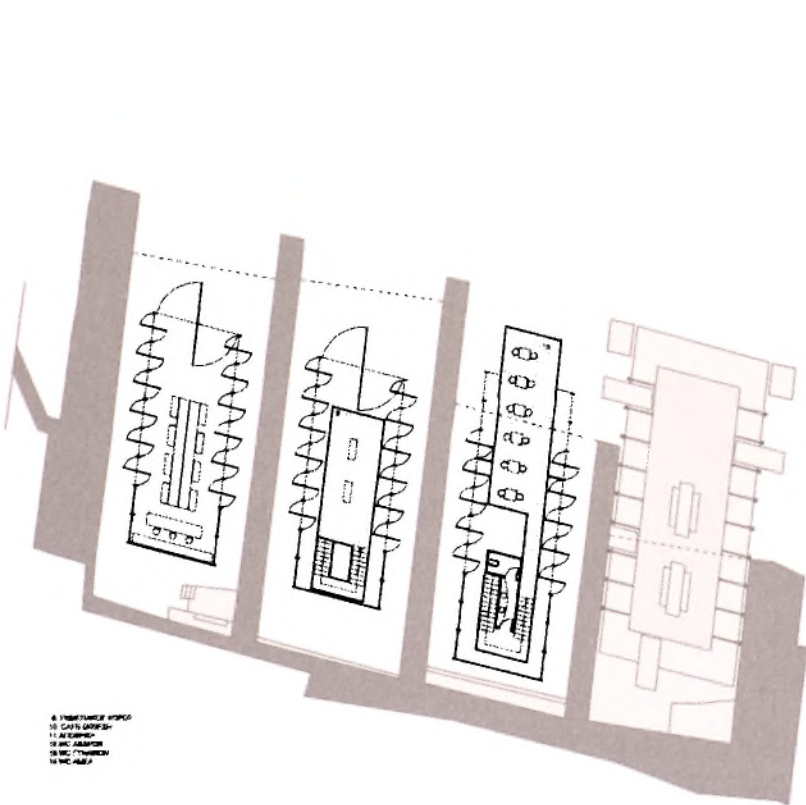
ΚΑΤΩΦΗ 1:100

- 1 ΠΥΛΩΣΟΣ
- 2 ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ
- 3 ΕΡΜΗΤΕΙΟΝ
- 4 ΕΡΜΗΤΕΙΟΝ
- 5 ΕΡΜΗΤΕΙΟΝ
- 6 ΕΡΜΗΤΕΙΟΝ
- 7 ΕΡΜΗΤΕΙΟΝ
- 8 ΕΡΜΗΤΕΙΟΝ

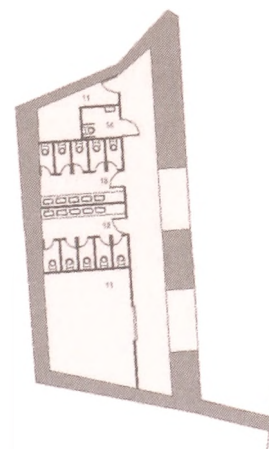
Π.5

10001

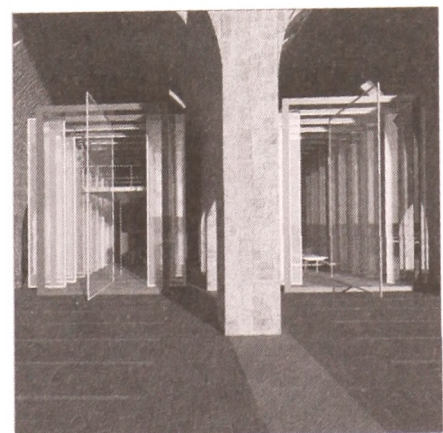

- 4 ΕΡΜΗΤΕΙΟΝ
- 10 ΣΑΛΙΣ
- 11 ΑΙΘΡΑ
- 12 ΜΕΣ. ΑΙΘΡΑ
- 13 ΜΕΣ. ΑΙΘΡΑ
- 14 ΜΕΣ. ΑΙΘΡΑ

ΚΑΤΩΦΗ ΟΡΟΦΟΥ ΝΕΩΡΙΩΝ 1:100

ΚΑΤΩΦΗ ΑΠΟΘΗΚΕΣ 1:100

Π.6

Τέλος, το τέταρτο νεώριο, που είναι και το μικρότερο, δεν ορίζεται ως κλειστός χώρος, παρά γεμίζει με νερό, πάνω από το οποίο αιωρείται μια σχεδία στηριζόμενη σε δοκούς ίδιας κατασκευής με τα πλαίσια και με τον ίδιο τρόπο που κατά το παρελθόν στηρίζονταν τα πλοία για την επισκευή τους. Πάνω στην σχεδία υπάρχουν τραπέζια με πάγκους μόνιμης κατασκευής, ως συνέχεια του ξύλινου δαπέδου της. Η σχεδία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ημιυπαίθριος χώρος για το café, αλλά και ως ανοιχτός δημόσιος χώρος.

Στην αποθήκη των νεωρίων τοποθετούνται δημόσιες τουαλέτες (πέντε ανδρών, πέντε γυναικών και μία ΑΜΕΑ), που δεν υπάρχουν στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και βοηθητικοί χώροι αποθήκευσης. Η πρόσβαση γίνεται μέσα από δύο νέα τοξωτά ανοίγματα, ανάλογα με αυτά των νεωρίων, πίσω από τα οποία υπάρχει διάδρομος με τις εισόδους των επιμέρους χώρων. Και εδώ το κέλυφος παραμένει ανεξάρτητο, με τα ξύλινα διαχωριστικά πετάσματα να μην φτάνουν έως την θολωτή οροφή.

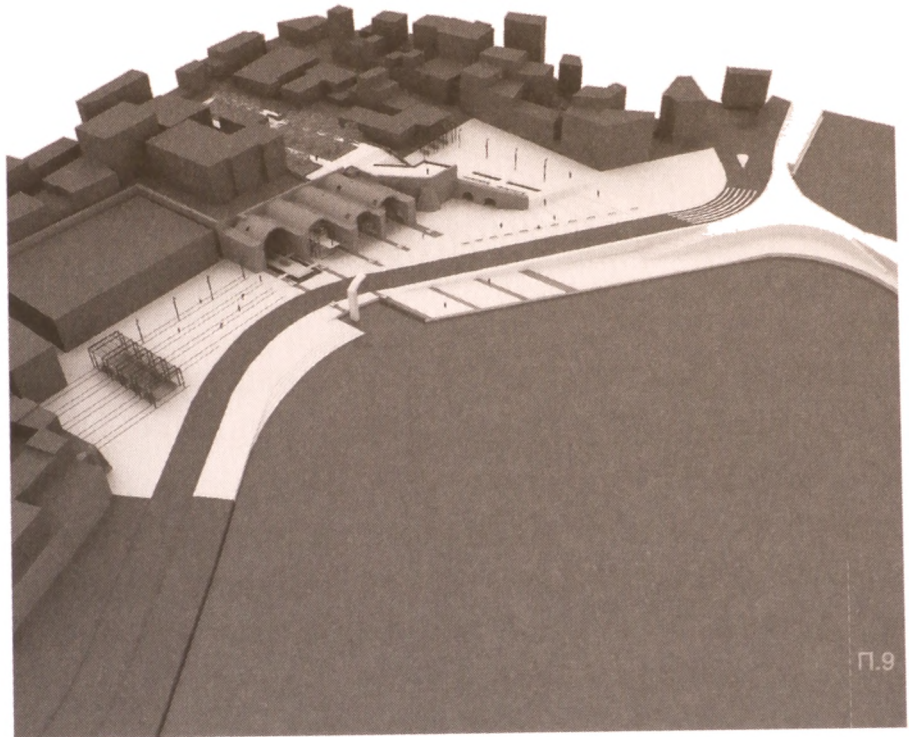
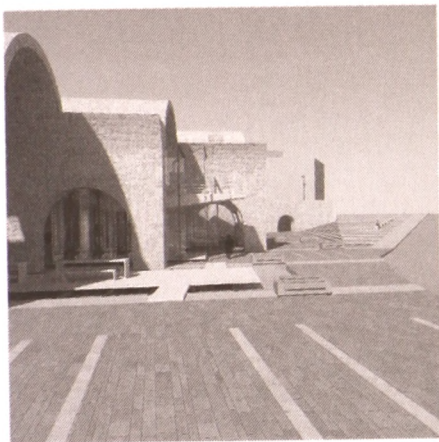
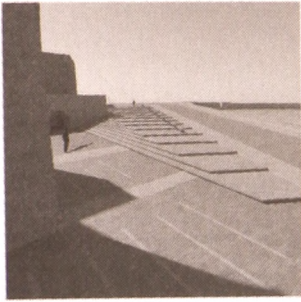
Ο τρόπος κατασκευής των νέων αντικειμένων, καθώς και η προστασία που τους παρέχει το κέλυφος των νεωρίων, δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για φυσικό αερισμό και δροσισμό. Κατά τους χειμερινούς μήνες παρέχεται δυνατότητα θέρμανσης από τα δάπεδα. Μέσα από τα δάπεδα, καθώς και μέσα από τις κατασκευές των παταριών μπορεί να παρέχεται και επιπλέον μηχανικός δροσισμός, όταν αυτό απαιτείται. Ο μηχανολογικός εξοπλισμός, με τις αντλίες θερμότητας, τοποθετείται στον μικρό χώρο που βρίσκεται στο πίσω μέρος του ανατολικότερου νεωρίου.

Ο φωτισμός γίνεται με φωτοσωλήνες (LED), που τοποθετούνται εσωτερικά των πλαισίων, κατά μήκος των κατακόρυφων πλευρών και της οροφής. Έτσι, η εσωτερική πλευρά των πλαισίων φωτίζει τον χώρο και η εξωτερική το κέλυφος των νεωρίων, αναδεικνύοντάς το και κατά τη διάρκεια της νύχτας. Στο νεώριο όπου βρίσκεται η σχεδία, ο φωτισμός γίνεται από το δάπεδο, κατά μήκος των τοίχων.

Επίλογος

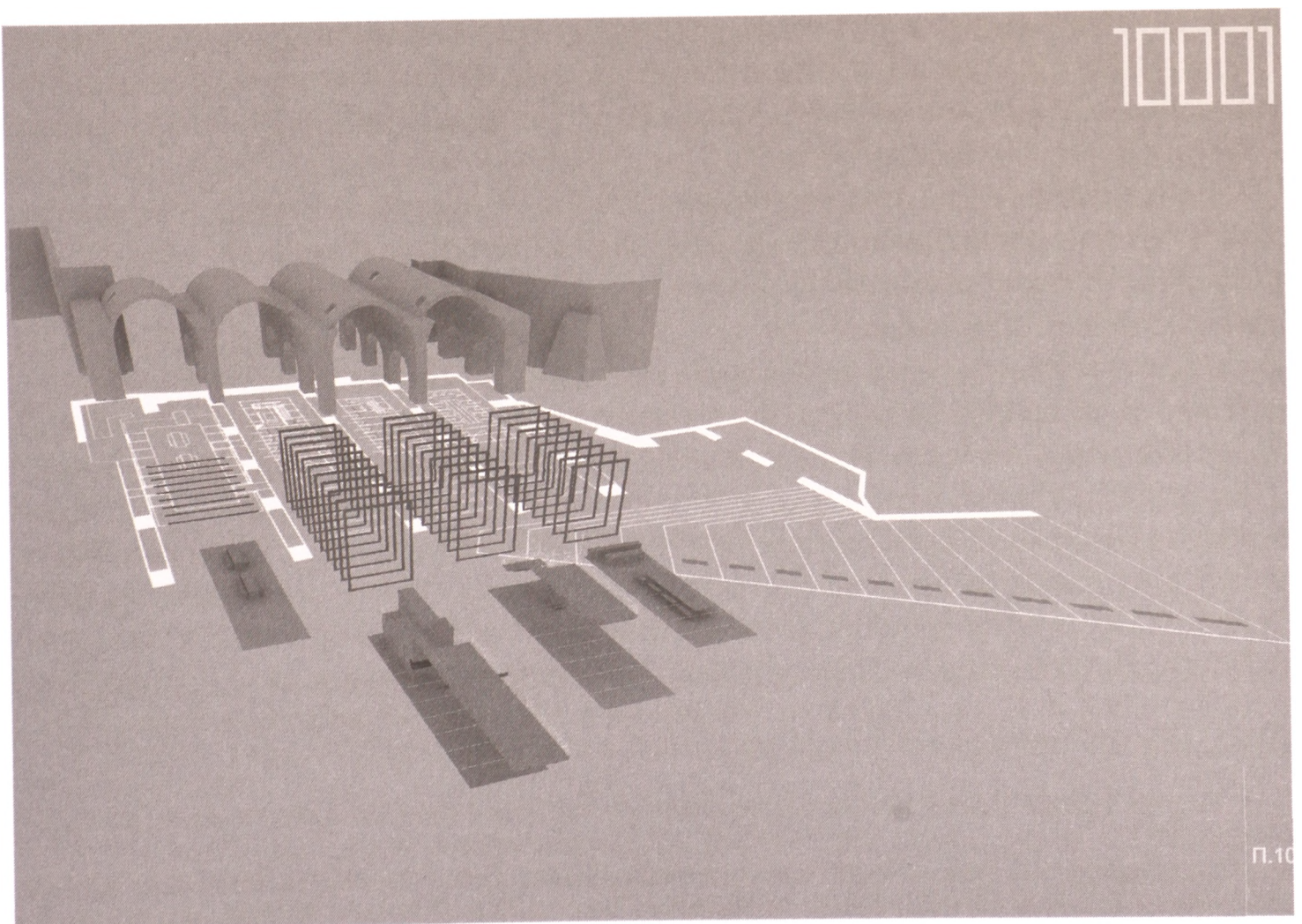
Αν σήμερα η πόλη δεν παρουσιάζεται ως ένα αρμονικό σύνολο, αλλά ως ροή μεταβλητών και χαοτικών εικόνων, η επέμβαση στον δημόσιο χώρο είναι σε θέση να συμβάλει στην «δημιουργία μιας αφηγηματικής αρχής της οποίας η ύπαρξη εξαρτάται από τις διαφορές» (George Simmel). Ο σχεδιασμός αυτών των χώρων δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως ευκαιρία μετασχηματισμού τους, αλλά ως συμπλήρωμα της πόλης, ως ζήτημα που αφορά την συνολική μορφή της. Ο ήπιος χαρακτήρας των επεμβάσεων, με κυρίαρχο στοιχείο την μεγάλη σκάλα, στοχεύει στο να προσδώσει σαφή μορφολογία σε μια τόσο βεβαρημένη και κατακεραματισμένη περιοχή, ενοποιώντας τον δημόσιο χώρο με τα μνημεία.

10001

Π.9

10001

Π.10